

ЗАТВЕРДЖЕНО

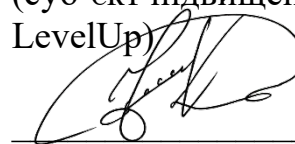
Фізична особа – підприємець

Колесниченко Юрій

Леонтійович

(суб'єкт підвищення кваліфікації

LevelUp)

«12» жовтня 2026 р.

ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів загальної середньої освіти

«ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПІДЛІТКА: ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПЕДАГОГА»

Обсяг: 30 годин (1 кредит ЄКТС)

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна)

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Назва програми. Програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти «Психологічний портрет підлітка: практичні інструменти для педагога».

Інформація про розробника. Фізична особа – підприємець Колесниченко Юрій Леонтійович (суб'єкт підвищення кваліфікації LevelUp, ідентифікатор на платформі «Вектор» – 1038); розробник програми – Колесниченко Ю. Л., практичний психолог, педагог, завідувач пансіону Одеського приватного закладу освіти «Тіква – Ор Самеах», регіональний тренер Міністерства освіти і науки України, сертифікований консультант з профорієнтації та розвитку потенціалу, автор системи психолого-педагогічного супроводу підлітків PS–OPC LevelUp.

Тип програми. Авторська програма суб'єкта підвищення кваліфікації; розроблена без використання типової програми.

Напрями підвищення кваліфікації:

1. психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти підліткового віку;
2. створення безпечного освітнього середовища, запобігання та протидія булінгу (цькуванню);
3. розвиток професійних компетентностей вчителя та класного керівника: педагогічне спостереження, комунікація, підтримка навчальної мотивації, профорієнтаційна підтримка учнів.

Термін дії програми: 5 років від дати затвердження (з «12» жовтня 2026 р. до «12» жовтня 2031 р.).

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Вчитель і класний керівник щодня бачать підлітка в ситуаціях, які найбільше навантажують його психіку: публічна відповідь, оцінювання, помилка перед класом, конфлікт з однолітками, втрата інтересу до навчання. Різка відповідь, демонстративна відмова працювати, мовчання чи протест на уроці найчастіше є не «поганим характером», а сигналом емоційного перевантаження, страху невдачі або боротьби за статус у групі. Водночас підготовка вчителя здебільшого зосереджена на предметі та методиці, а психологічна складова його роботи – розуміння підліткового віку, саморегуляція в гострій ситуації, робота з мотивацією і груповою динамікою класу – залишається найменш забезпеченою практичними інструментами.

Повномасштабна війна посилила цю потребу: підлітки навчаються після повітряних тривог, переживають переміщення, втрати та тривалий стрес, частина з них живе поза родиною в пансіонах, ліцях-інтернатах і школах-інтернатах, де вчитель і класний керівник стають одними з найближчих дорослих. Без професійного розуміння поведінки як сигналу вчитель змушений обирати між посиленням контролю та безпорадністю. Програма дає педагогу практичну мову для того, що він щодня бачить на уроці: модель 5 сфер, карту педагогічного спостереження, алгоритм «пауза → стабілізація → прояснення → дія», мікросценарії мотиваційної підтримки та інструменти роботи з групою, узгоджені з авторською системою психолого-педагогічного супроводу PS–OPC LevelUp (Оцінка → Рекомендації → Супровід).

Програма є другою в серії курсів підвищення кваліфікації «Пансіон» (Курс № 1 – вихователь, Курс № 2 – педагог, Курс № 3 – психолог), які формують у закладі єдину мову супроводу підлітка. Водночас вона самодостатня і дає завершений набір інструментів для роботи вчителя.

Цільова група: вчителі та класні керівники, які працюють з підлітками 10–18 років, – закладів загальної середньої освіти, а також закладів з цілодобовим перебуванням учнів (пансіонів, ліцеїв з пансіоном, ліцеїв-інтернатів, шкіл-інтернатів).

Обсяг (тривалість): 30 академічних годин (1 кредит ЄКТС), з них: лекційні заняття – 10 год (33 %), практичні заняття – 10 год (33 %), самостійна робота – 7 год (24 %), контрольні заходи – 3 год (10 %). Практико-орієнтовані види роботи (практичні заняття та самостійне виконання практичних завдань) становлять 17 год (57 %).

Особливості реалізації програми: навчання відбувається дистанційно у змішаному форматі на платформі Google Classroom (вхід через сторінку курсу на сайті суб'єкта підвищення кваліфікації; посилання зазначено на платформі «Вектор»). Лекційний матеріал, практичні завдання та тести слухачі опрацьовують асинхронно, у зручний для себе час. Практичні заняття (теми 1.6–1.7, 2.6–2.7, 3.6–3.7, 4.6–4.7, 5.6–5.7) проводяться синхронно у форматі відеозустрічей у Google Meet – п'ять зустрічей, по одній на модуль, тривалістю до 2 год кожна: відпрацювання мікросценаріїв, аналіз кейсів, моделювання розмов з учнем. Розклад відеозустрічей наведено в путівнику

курсу, точний час повідомляється в оголошенні в Google Classroom. Кожен модуль має уніфіковану структуру: теоретичний матеріал із мікросценаріями зі шкільної практики, практичні кейси, практичне завдання з робочим бланком і тест. На кожне практичне завдання слухач отримує відгук викладача. Рекомендована тривалість навчання – три тижні (близько 10 год на тиждень).

Етичні умови виконання практичних завдань: практичні завдання, що стосуються реальних учнів, виконуються лише в анонімізованому вигляді (умовний код або ініціали; без прізвища, дати народження, назви закладу та інших даних, що дають змогу ідентифікувати дитину), відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». Роботу, що містить персональні дані дитини, повертають слухачеві на доопрацювання.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна).

Мета підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей вчителів і класних керівників щодо розуміння психологічних закономірностей підліткового віку, педагогічного спостереження, професійного реагування в емоційно напружених і конфліктних ситуаціях, підтримки навчальної мотивації, роботи з груповою динамікою класу та підтримки розвитку потенціалу учня з урахуванням системи PS–OPC LevelUp.

Завдання підвищення кваліфікації:

1. сформувати розуміння вікових психологічних закономірностей підлітка та впливу хронічного стресу на його поведінку й навчання;
2. сформувати вміння інтерпретувати поведінку учня як психологічний сигнал і вести карту педагогічного спостереження за моделлю 5 сфер з дотриманням професійної етики та конфіденційності;
3. сформувати навички саморегуляції педагога та реагування на гострі й конфліктні ситуації на уроці без ескалації;
4. сформувати вміння визначати причину зниження навчальної мотивації та добирати відповідні стратегії залучення учнів;
5. сформувати вміння аналізувати соціальну динаміку класу, працювати з неформальними лідерами та ізольованими учнями, підтримувати позитивний психологічний клімат і запобігати булінгу;
6. сформувати вміння помічати інтереси й сильні сторони учня та підтримувати його професійне самовизначення за логікою «Оцінка → Рекомендації → Супровід» у межах педагогічної ролі.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться (відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225):

1. предметно-методична компетентність (A2) – у частині добору методів і прийомів залучення учнів до навчання: поділу завдання на кроки, надання права вибору, групових форм роботи, створення ситуацій успіху;
2. психологічна компетентність (B1) – у частині врахування вікових та індивідуальних особливостей підлітків, інтерпретації поведінки учня як психологічного сигналу, підтримки його навчальної мотивації та самооцінки;

3. емоційно-етична компетентність (Б2) – у частині саморегуляції педагога, конструктивної та безпечної взаємодії з учнями в емоційно напружених ситуаціях і збалансування конфліктів у класі;

4. компетентність педагогічного партнерства (Б3) – у частині суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями та командної роботи з психологом і вихователями закладу в супроводі учня;

5. здоров'язбережувальна компетентність (В2) – у частині створення безпечного психологічного клімату класу, запобігання булінгу (цькуванню) та реагування на нього;

6. оцінювально-аналітична компетентність (Г3) – у частині педагогічного спостереження й аналізу поведінки, навчальної активності та потенціалу учня за моделлю 5 сфер і з веденням карти педагогічного спостереження.

Очікувані результати підвищення кваліфікації. За результатами навчання слухачі оволодіють знаннями та набудуть (вдосконалять) уміння й навички щодо:

1. розпізнавання вікових психологічних закономірностей підліткового розвитку та їхніх проявів на уроці;

2. інтерпретації поведінки учня як психологічного сигналу, а не лише порушення дисципліни;

3. структурованого педагогічного спостереження за моделлю 5 сфер і ведення карти педагогічного спостереження;

4. саморегуляції та дій у гострій ситуації за алгоритмом «пауза → стабілізація → прояснення → дія»;

5. розпізнавання типів конфліктної поведінки (демонстративний протест, захисна агресія, пасивна опозиція, соціальний виклик) і добору професійної стратегії;

6. визначення типу мотиваційної кризи учня та застосування стратегій залучення і мікросценаріїв мотиваційної підтримки;

7. аналізу групової динаміки класу, неформальних ролей і групового тиску та застосування інструментів формування позитивного психологічного клімату;

8. виявлення інтересів і сильних сторін учня та формулювання первинної педагогічної гіпотези щодо напрямів його розвитку за моделлю PS–OPC LevelUp;

9. застосування практичних інструментів – карти спостереження, алгоритмів, мікросценаріїв, робочих бланків – у щоденній роботі вчителя і класного керівника.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації. Оцінювання побудоване на компетентнісному підході й поєднує поточне (модульне) та підсумкове оцінювання. Максимальна сума – 100 балів.

Таблиця 1. Розподіл балів

Вид оцінювання	Кількість	Бали за одиницю	Разом балів
Тест модуля (8 питань, 1 бал за правильну відповідь)	5	8	40
Практичне завдання модуля з робочим бланком (4 критерії по 2 бали)	5	8	40
Підсумковий тест курсу (20 питань, 1 бал за правильну відповідь)	1	20	20
Усього			100

Критерії оцінювання практичного завдання (кожен критерій: 2 бали – виконано повністю, 1 бал – частково, 0 балів – не виконано): опис спирається на факти, без оцінок і «ярликів»; робочий бланк заповнено повністю; висновок обґрунтовано психологічним механізмом поведінки (зв'язок «поведінка → потреба (причина)»); педагогічні кроки конкретні й реалістичні. Обов'язкова умова зарахування – анонімізація даних учня.

Участь у відеозустрічах: рекомендована. Слухачі, які не змогли долучитися до зустрічі, можуть подати короткий аналіз одного з розібраних кейсів і отримати відгук викладача. Запис відеозустрічей не здійснюється.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат. Видається за одночасного виконання умов: загальна сума – не менше 75 балів зі 100; підсумковий тест складено не менше ніж на 80 % (16 правильних відповідей із 20); виконано та подано на перевірку всі п'ять практичних завдань. Після завершення курсу слухачі заповнюють анкету задоволеності навчанням. Сертифікат оформлюється відповідно до вимог Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 (зі змінами).

Вартість: 1500,00 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Скорочення в таблиці 2: «Практ.» – практичні заняття, «Самост.» – самостійна робота, «Контр.» – контрольні заходи (години).

Лекційний матеріал подано у формі структурованих текстів із схемами, прикладами та мікросценаріями «ситуація – імпульсивна реакція – професійна реакція». Практичні заняття передбачають відпрацювання мікросценаріїв, аналіз кейсів і моделювання розмов з учнем. Самостійна робота – виконання практичного завдання модуля з використанням робочого бланка на прикладі реального (анонімізованого) або змодельованого випадку.

Таблиця 2. Навчально-тематичний план

Назва модуля, теми	Лекції	Практ .	Самост.	Контр .	Усього
МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПІДЛІТКА: ОСНОВИ РОЗУМІННЯ					
1.1. Психологічні особливості підліткового віку	0,4	—	—	—	0,4
1.2. Поведінка як психологічний сигнал	0,4	—	—	—	0,4
1.3. Вплив хронічного стресу на розвиток підлітка	0,4	—	—	—	0,4
1.4. Модель 5 сфер психологічного портрета підлітка	0,4	—	—	—	0,4
1.5. Типові помилки педагогічного сприйняття	0,4	—	—	—	0,4
1.6. Карта педагогічного спостереження (практичне заняття, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
1.7. Практичні кейси аналізу підлітка (кейсовий аналіз, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
Практичне завдання 1. Аналіз педагогічної ситуації: від фактів до педагогічної дії	—	—	1,5	—	1,5
Тест модуля 1	—	—	—	0,5	0,5
Разом за модулем 1	2,0	2,0	1,5	0,5	6,0
МОДУЛЬ 2. ЕМОЦІЙНА РЕГУЛЯЦІЯ ТА КОНФЛІКТИ В КЛАСІ					
2.1. Емоційна регуляція підлітка	0,4	—	—	—	0,4
2.2. Вікно толерантності у педагогічній практиці	0,4	—	—	—	0,4
2.3. Типи конфліктної поведінки підлітків	0,4	—	—	—	0,4
2.4. Саморегуляція педагога у конфліктній ситуації	0,4	—	—	—	0,4
2.5. Алгоритм дій педагога у гострій ситуації	0,4	—	—	—	0,4
2.6. Мікросценарії стабілізації у класі (практичне заняття, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0

Назва модуля, теми	Лекції	Практ .	Самост.	Контр .	Усього
2.7. Розгорнуті практичні кейси (кейсовий аналіз, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
Практичне завдання 2. Аналіз конфліктної ситуації на уроці	—	—	1,5	—	1,5
Тест модуля 2	—	—	—	0,5	0,5
Разом за модулем 2	2,0	2,0	1,5	0,5	6,0
МОДУЛЬ 3. МОТИВАЦІЯ ТА НАВЧАЛЬНА ЗАЛУЧЕНІСТЬ ПІДЛІТКА					
3.1. Психологія навчальної мотивації	0,4	—	—	—	0,4
3.2. Чому підлітки втрачають інтерес до навчання	0,4	—	—	—	0,4
3.3. Фактори формування навчальної мотивації	0,4	—	—	—	0,4
3.4. Роль педагога у підтримці мотивації. Мотиваційні кризи	0,4	—	—	—	0,4
3.5. Педагогічні стратегії залучення учнів	0,4	—	—	—	0,4
3.6. Мікросценарії мотиваційної підтримки (практичне заняття, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
3.7. Практичні кейси мотиваційних криз (кейсовий аналіз, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
Практичне завдання 3. Аналіз ситуації зниження навчальної мотивації	—	—	1,5	—	1,5
Тест модуля 3	—	—	—	0,5	0,5
Разом за модулем 3	2,0	2,0	1,5	0,5	6,0
МОДУЛЬ 4. СОЦІАЛЬНА ДИНАМІКА КЛАСУ: ЯК ГРУПА ВПЛИВАЄ НА ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ					
4.1. Чому поведінка підлітків залежить від групи	0,4	—	—	—	0,4
4.2. Неформальні ролі у класі	0,4	—	—	—	0,4
4.3. Груповий тиск і поведінка підлітків	0,4	—	—	—	0,4
4.4. Психологічний клімат класу	0,4	—	—	—	0,4

Назва модуля, теми	Лекції	Практ .	Самост.	Контр .	Усього
4.5. Педагогічні інструменти роботи з груповою динамікою	0,4	—	—	—	0,4
4.6. Мікросценарії педагогічної взаємодії у групі (практичне заняття, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
4.7. Розгорнуті практичні кейси групової динаміки (кейсовий аналіз, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
Практичне завдання 4. Аналіз групової динаміки класу	—	—	1,5	—	1,5
Тест модуля 4	—	—	—	0,5	0,5
Разом за модулем 4	2,0	2,0	1,5	0,5	6,0
МОДУЛЬ 5. ПЕДАГОГІЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКА					
5.1. Профорієнтація у підлітковому віці	0,4	—	—	—	0,4
5.2. Як педагог може бачити потенціал учня	0,4	—	—	—	0,4
5.3. Типові помилки шкільної профорієнтації	0,4	—	—	—	0,4
5.4. Простий педагогічний інструментарій профорієнтації	0,4	—	—	—	0,4
5.5. Система PS–OPC LevelUp	0,4	—	—	—	0,4
5.6. Роль педагога у системі розвитку потенціалу учня (практичне заняття, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
5.7. Практичні кейси системи LevelUp (кейсовий аналіз, відеозустріч)	—	1,0	—	—	1,0
Практичне завдання 5. Кейсовий аналіз учня за алгоритмом LevelUp	—	—	1,0	—	1,0
Тест модуля 5	—	—	—	0,5	0,5
Разом за модулем 5	2,0	2,0	1,0	0,5	5,5
Підсумковий контроль: підсумковий тест курсу	—	—	—	0,5	0,5
УСЬОГО	10,0	10,0	7,0	3,0	30,0

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПІДЛІТКА: ОСНОВИ РОЗУМІННЯ

Тема 1.1. Психологічні особливості підліткового віку. Підлітковий вік як період інтенсивних змін мозку, емоційної сфери та соціальної ідентичності. Нерівномірність дозрівання: емоційні центри мозку активізуються раніше, ніж префронтальна кора, що відповідає за контроль імпульсів і прогнозування наслідків. Почуття дорослості, прагнення до самостійності, спілкування з однолітками та визнання. Емоційна різкість і болісне ставлення до публічного оцінювання як вікова норма, а не прояв «поганого характеру».

Тема 1.2. Поведінка як психологічний сигнал. Поведінка як зовнішній прояв внутрішнього стану і потреби. Розмежування факту та інтерпретації. Одна поведінка – різні причини: емоційні труднощі, низька мотивація, складнощі у спілкуванні, перевантаження. Перехід від оцінювання поведінки до її аналізу.

Тема 1.3. Вплив хронічного стресу на розвиток підлітка. Хронічний стрес в умовах війни: повітряні тривоги, переміщення, втрати, тривала невизначеність. Типові прояви стресу на уроці: демонстративний протест, захисна агресія, пасивна опозиція. Чому стрес не завжди помітний і як він впливає на увагу, пам'ять і навчальну активність.

Тема 1.4. Модель 5 сфер психологічного портрета підлітка. Когнітивна (мислення та навчання), емоційна (емоції та самоконтроль), соціальна (взаємодія з іншими), мотиваційна (сенси та мотивація) і поведінкова (зовнішні прояви) сфери. Принцип «поведінка – лише вершина айсберга». Модель 5 сфер як інструмент педагогічного спостереження, а не діагностики.

Тема 1.5. Типові помилки педагогічного сприйняття. Сприйняття через «ярлики», стійкість первинного враження, пояснення поведінки лише рисами характеру без урахування контексту, патологізація вікової норми, вплив емоційного стану дорослого. Наслідки помилок для учня і педагога. Професійні способи реагування: пауза, нейтральний опис, перенесення обговорення, чітка структура.

Тема 1.6. Карта педагогічного спостереження (практичне заняття, відеозустріч). Призначення і структура карти. Фіксація фактів замість суб'єктивних вражень; сильні сторони та зони розвитку; від опису до 1–3 конкретних педагогічних дій. Карта як етап «Оцінка» в системі PS–OPC LevelUp і основа взаємодії з психологом закладу. Конфіденційність та анонімізація.

Тема 1.7. Практичні кейси аналізу підлітка (кейсовий аналіз, відеозустріч). Аналіз кейсів «Реакція після повітряної тривоги», «Мотиваційний спад», «Пасивна відмова від роботи» за схемою «ситуація – психологічний механізм – педагогічна стратегія – прогноз».

МОДУЛЬ 2. ЕМОЦІЙНА РЕГУЛЯЦІЯ ТА КОНФЛІКТИ В КЛАСІ

Тема 2.1. Емоційна регуляція підлітка. Ланцюжок «подія → емоція → імпульс → дія» і роль аналізу у виборі реакції. Сором, страх і фрустрація як джерела різких реакцій. Типові помилки педагога: емоція у відповідь на емоцію, публічне «виховання», персоналізація. Завдання педагога – стабілізувати, а не перемогти.

Тема 2.2. Вікно толерантності у педагогічній практиці. Модель «вікна толерантності» (Д. Сігел): оптимальна зона, стани гіперзбудження та гіпозбудження, їхні ознаки на уроці. Помилки: посилення тиску, публічний конфлікт, ігнорування стану учня. Реакції педагога, що допомагають повернути учня в зону навчання.

Тема 2.3. Типи конфліктної поведінки підлітків. Демонстративний протест, захисна агресія, пасивна опозиція, соціальний виклик: характерні прояви, психологічний механізм і професійна стратегія для кожного типу.

Тема 2.4. Саморегуляція педагога у конфліктній ситуації. Усвідомлення власної емоції та зниження темпу реакції. Помилки: публічне з'ясування стосунків, сарказм та іронія, емоційні узагальнення. Принцип нейтрального опису ситуації.

Тема 2.5. Алгоритм дій педагога у гострій ситуації. Алгоритм «пауза → стабілізація → прояснення → дія»: зміст кожного кроку, мовні формули, перенесення обговорення за межі публічного простору класу.

Тема 2.6. Мікросценарії стабілізації у класі (практичне заняття, відеозустріч). Заміна імпульсивних формулювань професійними реакціями; відпрацювання мікросценаріїв на типових ситуаціях уроку.

Тема 2.7. Розгорнуті практичні кейси (кейсовий аналіз, відеозустріч). Аналіз кейсів «Конфліктний лідер у класі», «Демонстративна агресія», «Пасивна опозиція»: психологічний аналіз, типові педагогічні помилки, подальші дії, прогноз.

МОДУЛЬ 3. МОТИВАЦІЯ ТА НАВЧАЛЬНА ЗАЛУЧЕНІСТЬ ПІДЛІТКА

Тема 3.1. Психологія навчальної мотивації. Внутрішня і зовнішня мотивація. Вплив вікових змін, оцінювання та стосунків з однолітками на навчальну активність підлітка.

Тема 3.2. Чому підлітки втрачають інтерес до навчання. Базові психологічні потреби – компетентність, автономія, причетність – за теорією самодетермінації Р. Раяна та Е. Десі. Наслідки їх незадоволення для навчання. Практичні інструменти: правило «малого кроку», право вибору в завданні.

Тема 3.3. Фактори формування навчальної мотивації. Відчуття успіху, можливість обрати форму виконання, зворотний зв'язок, безпечна атмосфера, у якій помилка не є приниженням. Мікросценарії мотиваційних фраз.

Тема 3.4. Роль педагога у підтримці мотивації. Мотиваційні кризи. Криза сенсу, криза неуспішності, криза перевантаження, криза втрати

перспективи: як проявляються, психологічний механізм, педагогічна підтримка.

Тема 3.5. Педагогічні стратегії залучення учнів. Поділ завдання на кроки, видимість досягнень, короткі цілі на один урок, найпростіший перший крок, підкреслення позитивних результатів.

Тема 3.6. Мікросценарії мотиваційної підтримки (практичне заняття, відеозустріч). Повернення інтересу до завдання, підтримка після помилки, активізація пасивного учня, підтримка навчальної впевненості, пояснення практичного сенсу навчання, підтримка поступового включення.

Тема 3.7. Практичні кейси мотиваційних криз (кейсовий аналіз, відеозустріч). Аналіз кейсів «Криза сенсу навчання», «Страх невдачі», «Мотиваційне виснаження».

МОДУЛЬ 4. СОЦІАЛЬНА ДИНАМІКА КЛАСУ: ЯК ГРУПА ВПЛИВАЄ НА ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Тема 4.1. Чому поведінка підлітків залежить від групи. Потреба у прийнятті однолітками як провідний чинник поведінки підлітка. Психологічні механізми групового впливу.

Тема 4.2. Неформальні ролі у класі. Лідер, неформальний авторитет, «тіньовий лідер», посередник, ізолюваний учень: психологічний механізм ролі та педагогічна стратегія.

Тема 4.3. Груповий тиск і поведінка підлітків. Потреба належності, страх соціальної ізоляції, соціальне наслідування (класичні дослідження конформності С. Аша). Інструменти: формування позитивних групових норм, підтримка активних учнів, групові завдання, робота з лідерами.

Тема 4.4. Психологічний клімат класу. Стиль взаємодії педагога, групові норми, роль лідерів, взаємна підтримка. Інструменти: правила взаємодії, підтримка участі, групова робота, позитивний зворотний зв'язок. Відмінність конфлікту від булінгу (цькування) та обов'язок педагога діяти відповідно до Порядку реагування на випадки булінгу.

Тема 4.5. Педагогічні інструменти роботи з групою динамікою. Матриця педагогічної роботи з групою динамікою: від спостереження за групою до залучення лідерів у конструктивну діяльність і включення ізолюваних учнів.

Тема 4.6. Мікросценарії педагогічної взаємодії у групі (практичне заняття, відеозустріч). Реакція на демонстративну поведінку, підтримка активного учня, робота з груповим відволіканням, підтримка включення ізолюваного учня.

Тема 4.7. Розгорнуті практичні кейси групової динаміки (кейсовий аналіз, відеозустріч). Аналіз кейсів «Вплив неформального лідера», «Групове ігнорування навчальної діяльності», «Ізолюваний учень у класі».

МОДУЛЬ 5. ПЕДАГОГІЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКА

Тема 5.1. Профорієнтація у підлітковому віці. Професійне самовизначення як природний етап розвитку. Роль школи і вчителя в підтримці вибору майбутнього.

Тема 5.2. Як педагог може бачити потенціал учня. П'ять педагогічних індикаторів потенціалу підлітка. Інтереси і сильні сторони як «точка входу» (з опорою на типологію Дж. Голланда та теорію множинного інтелекту Г. Гарднера).

Тема 5.3. Типові помилки шкільної профорієнтації. Орієнтація лише на оцінки, нав'язування професій, ігнорування інтересів учня, надто ранній вибір професії.

Тема 5.4. Простий педагогічний інструментарій профорієнтації. Педагогічне спостереження за інтересами, профорієнтаційна бесіда, створення навчальних ситуацій, у яких учень може проявити здібності.

Тема 5.5. Система PS–OPC LevelUp. PS (Psychological System) – системний психологічний погляд на розвиток учня; етапи «Оцінка → Рекомендації → Супровід»; LevelUp – поступовий розвиток потенціалу. Логіка системи та її зв'язок з попередніми модулями курсу.

Тема 5.6. Роль педагога у системі розвитку потенціалу учня (практичне заняття, відеозустріч). Межі педагогічної ролі: педагог спостерігає, підтримує інтереси і формулює первинну гіпотезу, але не ставить діагнозів і не визначає професію за учня; взаємодія з психологом закладу.

Тема 5.7. Практичні кейси системи LevelUp (кейсовий аналіз, відеозустріч). Аналіз кейсів «Технічний потенціал учня», «Творчий потенціал учня», «Соціально-організаційний потенціал» за логікою «Що я бачу? → Що це означає? → Який потенціал за цим стоїть?».

3.1. Практичні завдання (самостійна робота з робочим бланком)

1. Аналіз педагогічної ситуації: опис ситуації (факти), ймовірний психологічний механізм, педагогічна стратегія реагування, очікуваний результат (бланк: карта педагогічного спостереження за підлітком; модуль 1).

2. Аналіз конфліктної ситуації на уроці: опис, ймовірний психологічний механізм, стратегія реагування за алгоритмом «пауза → стабілізація → прояснення → дія», очікуваний результат (бланк: алгоритм аналізу конфліктної ситуації; модуль 2).

3. Аналіз ситуації зниження навчальної мотивації: опис, тип мотиваційної кризи, педагогічна стратегія підтримки, очікуваний результат (бланк: карта мотиваційної підтримки учня; модуль 3).

4. Аналіз групової динаміки класу: опис ситуації групової взаємодії, психологічні механізми (груповий тиск, вплив лідера, групові норми), педагогічна стратегія, очікуваний вплив на клімат класу (бланк: чек-лист аналізу групової динаміки класу; модуль 4).

5. Кейсовий аналіз учня за алгоритмом LevelUp: інтереси, сильні сторони, стиль мислення, взаємодія з іншими, первинна педагогічна гіпотеза щодо напрямів розвитку (бланк: профіль потенціалу учня; модуль 5).

Завдання виконуються на прикладі реального (анонімізованого) або змодельованого випадку; обсяг – 0,5–1 сторінка.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Чим вікова норма підліткової поведінки відрізняється від сигналу, що потребує уваги педагога?

2. Як відокремити факт від оцінки під час опису поведінки учня?

3. Які прояви хронічного стресу ви помічаєте в учнів на уроці і як вони впливають на навчання?

4. Що відбувається з учнем за межами «вікна толерантності» і які реакції педагога допомагають йому повернутися?

5. Як діяти за алгоритмом «пауза → стабілізація → прояснення → дія», якщо учень публічно провокує конфлікт?

6. Яку з базових потреб (компетентність, автономія, причетність) найчастіше не задоволено в учнів із втратою інтересу до навчання?

7. Які неформальні ролі ви спостерігаєте у своєму класі і як вони впливають на групові норми?

8. За якими ознаками конфлікт переходить у булінг і які дії педагог зобов'язаний виконати?

9. Як сформулювати первинну педагогічну гіпотезу щодо потенціалу учня, не нав'язуючи йому професію?

10. У яких ситуаціях педагог має залучити психолога закладу, класного керівника чи адміністрацію?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.10.2026).

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.10.2026).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення: 12.10.2026).

4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 12.10.2026).

5. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від

21.08.2019 № 800 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.10.2026).

6. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 (зі змінами). URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/70993/ (дата звернення: 12.10.2026).

7. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/93546/ (дата звернення: 12.10.2026).

Основна література

1. Басенко О. Дослідження психоемоційного стану підлітків в умовах воєнного конфлікту на Сході України. Психологічний часопис. 2020. Т. 6, № 5 (37). С. 56–65.

2. Колесниченко Ю. Л. PS–OPC LevelUp: авторська система психолого-педагогічного супроводу та профорієнтації підлітків : метод. посіб. Одеса, 2026.

3. Короцінська Ю. А. Психологічна готовність осіб юнацького віку до оволодіння навичками емоційної саморегуляції. Психологічний часопис. 2021. Т. 7, № 2 (46). С. 105–113.

4. Кузікова С. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці. Суми : Університетська книга, 2021. 408 с.

5. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навч.-метод. посіб. / В. Л. Андрєєнкова та ін. Київ : Представництво ЮНІСЕФ в Україні, ГО «Ла Страда-Україна», 2023. 149 с.

6. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Академія, 2024. 384 с.

7. Handbook of Emotion Regulation / ed. by J. J. Gross, B. Q. Ford. 3rd ed. New York : Guilford Press, 2024. 606 p.

8. Laursen B., Veenstra R. Toward understanding the functions of peer influence: A summary and synthesis of recent empirical research. Journal of Research on Adolescence. 2021. Vol. 31, No. 4. P. 889–907.

9. OECD. Dream Jobs? Teenagers' Career Aspirations and the Future of Work. Paris : OECD, 2020.

10. Reeve J., Cheon S. H. Autonomy-supportive teaching: Its malleability, benefits, and potential to improve educational practice. Educational Psychologist. 2021. Vol. 56, No. 1. P. 54–77.

11. Salmivalli C., Laninga-Wijnen L., Malamut S. T., Garandeau C. F. Bullying prevention in adolescence: Solutions and new challenges from the past decade. Journal of Research on Adolescence. 2021. Vol. 31, No. 4. P. 1023–1046.

12. Siegel D. J. The Developing Mind: How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are. 3rd ed. New York : Guilford Press, 2020.

13. Steinberg L. Adolescence. 13th ed. New York : McGraw Hill, 2023.

14. Yeager D. S. 10 to 25: The Science of Motivating Young People. New York : Avid Reader Press, 2024.

Першоджерела (класичні праці)

1. Asch S. E. Effects of group pressure upon the modification and distortion of judgments. Groups, Leadership and Men / ed. by H. Guetzkow. Pittsburgh : Carnegie Press, 1951. P. 177–190.

2. Dweck C. S. Mindset: The New Psychology of Success. Updated ed. New York : Ballantine Books, 2016.

3. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. 3rd ed. New York : Basic Books, 2011.

4. Holland J. L. Making Vocational Choices. 3rd ed. Odessa, FL : Psychological Assessment Resources, 1997. 303 p.

5. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. New York : Guilford Press, 2017. 756 p.

6. Super D. E. The Psychology of Careers. New York : Harper & Row, 1957.

Розробник програми
Колесниченко Ю. Л.